

Et dusin fakta

om norsk landbruk og landbruksforvaltning

E. Hing

Tekst, design og produksjon:
Cox Kommunikasjon as

Illustrasjoner:
Lars Elling

Repro og trykk:
Godtfreds trykkeri as

– et mangeartet område

Norsk landbruk handler om langt mer enn den norske bonden og hans gårdsbruk. Norsk landbruk handler vel så mye om forbrukerne, om matproduksjon, om miljø, jordvern og kulturlandskap, om verdiskaping, eksport og om bosetting og sysselsetting.

Begrepet norsk landbruk omfatter alt som har å gjøre med jordbruk, skogbruk, reindrift, oppdrettsnæring, husdyrhold og utvikling av nye næringer med utgangspunkt i landbruket. De nye næringene omfatter alt fra tradisjonelle satsinger som gårds-turisme, til mer utradisjonelle som ulike former for omsorgsarbeid – «Grønn omsorg».

Men i tillegg til dette, og kanskje mer ukjent for mange, ligger det et delansvar for den generelle mat-

politikken. Med det menes blant annet at all mat som omsettes i Norge, enten den er produsert her i landet eller importert, skal være helsemessig trygg for forbrukerne. Landbruksdepartementets innsats på dette området bygger på en rekke forskningsinstitusjoner og tilsynsetaters arbeid innenfor plantehelse, dyrehelse og mattrygghet.

I tillegg har landbruket stor betydning for at vi fortsatt skal kunne opprettholde

arbeidsplasser, og dermed bosetting, i hele Norge. Et godt utbygd landbruk basert på miljøriktig produksjon, er en garanti for vår fremtidige matvaresikkerhet, et viktig bidrag til verdiskaping, sysselsetting og bosetting over hele landet.

Landbruket tar også ansvar for en rekke fellesgoder og miljøverdier som ivaretagelse av kulturlandskapet og det biologiske mangfoldet.

Norsk landbruk

– sikrer forbrukerne trygg mat

4

For norske myndigheter er det en hovedoppgave å sikre forbrukerne trygg mat av god kvalitet, samt bidra til et best mulig kosthold for befolkningen.

I en tid hvor ord som sprøytemidler, tilsetningsstoffer, salmonella, genmodifisert mat og hormonkjøtt skaper usikkerhet hos forbrukerne, er det nødvendig at Norge er med på å utforme og følge opp internasjonale avtaler som bygger på aksepterte kvalitets- og hygienekrav. Med det menes at produktene skal tilfredsstille forbrukernes behov, krav

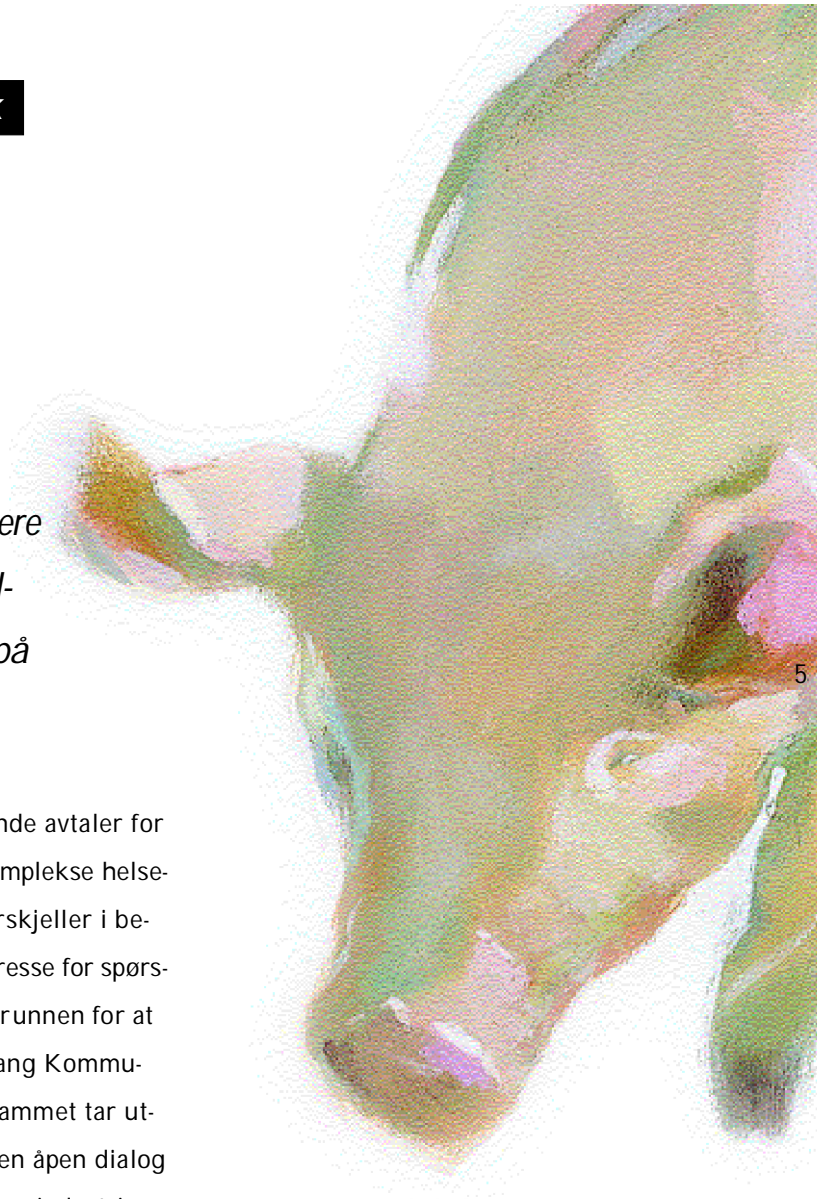
og forventninger og at maten er helsemessig trygg – uansett om den er produsert i Norge eller i utlandet. Norge er i en gunstig situasjon i så henseende. Vi har lite smittestoffer i mat og drikkevann, og få sykdomstilfeller synes å ha sammenheng med import av mat. Matvaretryggheten for norske forbrukere er dermed god.

– er i dialog med forbrukerne

Det er helt avgjørende for myndighetene å ha et godt tillitsforhold mellom forbrukere og myndigheter på matområdet. For å sikre og videreutvikle tillitsforholdet vil landbruksmyndighetene bygge sitt forhold til forbrukerne på kommunikasjon basert på åpenhet, ærlighet og forbrukerdeltakelse.

En del forbrukere føler usikkerhet knyttet til det de spiser, og er opptatt av å få mest mulig informasjon om produktene, produksjonsmåten og kvaliteten. Dersom forbrukerne skal føle seg trygge på at de opplysningene de får om landbruksprodukter stemmer, er det helt nødvendig at tilliten mellom forbrukerne og myndighetene er til stede. I de tilfellene der myndighetene ikke har fullstendige faktaopplysninger om risikobillet, skal man gjøre tilgjengelig den informasjon som finnes. På den bakgrunn kan forbrukerne selv gjøre valgene.

Nye produksjonsteknikker, forpliktende avtaler for internasjonal handel, ny kunnskap om komplekse helseeffekter knyttet til maten og stigende forskjeller i befolkningens kosthold har ført til stor interesse for spørsmål som omhandler mat. Dette var bakgrunnen for at Landbruksdepartementet i 1996 satte igang Kommunikationsprogrammet Trygg mat. Programmet tar utgangspunkt i departementets ønske om en åpen dialog og har til hensikt å dekke opp forbrukernes, industriens, handelens, medias og ulike organisasjoners behov for kommunikasjon og informasjon på matområdet.

– opprettholder bosetting og sysselsetting i hele landet

6

I en av fire kommuner står landbruk og tilknyttet virksomhet for mer enn halvparten av sysselsettingen. I mange områder av landet har derfor landbruket meget stor betydning for verdiskaping, sysselsetting og bosetting.

I de siste årene har vi nordmenn blitt stadig mer internasjonale med hensyn til våre spisevaner. Vi spiser oftere ute på restauranter og cafeer, og vi tar i større grad i bruk råvarer og ingredienser som for bare få år siden var fremmede her i landet. Samtidig bruker vi i en hektisk hverdag mindre tid på matlaging.

Man skulle tro at de endrede matvanene har ført til at bruken og dermed produksjonen av de tradisjonelle norske jordbruksproduktene er re-

dusert. Det er imidlertid ikke tilfellet. I løpet av de siste 20 årene har norsk jordbruksproduksjon økt betraktelig. Det gjelder både for produkter som kjøtt, korn, grønnsaker, frukt og bær. Landbruket har stor betydning for sysselsettingen og verdiskapingen i mange kommuner, og bidrar vesentlig til at vi kan opprettholde den politiske målsettingen om spredt bosetting. Takket være naturressursene innen landbruket kan folk bosette seg og finne arbeid også utenfor bysentra.

Landbruket har tradisjonelt sett vært mannsdominert, og det er i hovedsak menn som overtar gårdsbruk. Til tross for at jenter og gutter i Norge formelt sett er likestilt når det gjelder rett til odel, ble kun 17 prosent av norske gårdsbruk overtatt på odel av kvinner i perioden 1983–1992. Målt i årsverk står kvinnene for omtrent 25 prosent av arbeidsinnsatsen i jordbruket. Det at kvinnene må finne seg arbeid andre steder, fører ofte til at de velger å flytte ut av bygda. Det samme gjelder for unge mennesker som må til by eller et større tettsted for å ta utdanning eller finne arbeid.

For å snu denne uønskede utviklingen, er det blant annet etablert bedrifter der ungdommen gjennom praktisk trening lærer å drive sin egen bedrift. For å legge forholdene til rette

for flere arbeidsplasser for kvinner i bygda, er det opprettet en ordning med bygdeutviklingsmidler. Disse midlene skal ivareta utviklingen av lønnsom småskalapreget næringsvirksomhet innen og i tilknytning til landbruket. I 1996 gikk 27 prosent av midlene til kvinner, mens 35 prosent av de innvilgede søknadene gikk til tiltak rettet mot kvinner.

Bygdeutviklingsmidlene er med på å øke verdiskapingen og sysselsettingen, som igjen bidrar til å hindre fraflytting.

Ungdom og kvinner blir også prioritert gjennom høyere satser i produksjonstilskuddsordninger, og kvinnelige brukere får høyere etableringstilskudd ved generasjonsskifte enn mannlige. Fra og med juli 1998 ble det innført tidligpensjonsordning fra 62 år for å lette generasjonsskifte i landbruket.

7

Myndighetene har iverksatt mange tiltak for å gjøre det mer attraktivt for kvinner og ungdom å bli på bygda. Bygdeutviklingsmidlene blir spesielt brukt for å skape flere arbeidsplasser for kvinner og ungdom.

Norsk landbruk

– gjør landsbygda mer attraktiv
for kvinner og ungdom

– tar vare på jorda

8

Produksjon av mat er avhengig av tilgang på dyrket mark og at arealene kan drives på en effektiv måte.

Sikring av produktive arealer mot nedbygging er viktig for å sikre landbruksproduksjonen på sikt. I 50-års perioden 1945–95 har det blitt nedbygd cirka 750.000 dekar dyrket og dyrkbar jord, en god del av dette i de beste matkornområdene. Nedbygging av dyrket og dyrkbar jord i samme takt videre fremover vil få alvorlige konsekvenser for landets samlede evne til produksjon av mat, spesielt korn, poteter og grønnsaker.

For å påvirke denne utviklingen fører myndighetene en restriktiv jordvernpolitikk. Skal man klare å sikre landbrukets areal- og jordressurser, er det viktig at land-

bruksmyndighetene tar del i avgjørelser som blir tatt innen andre sektorer. Det kan være planlegging etter plan- og bygningsloven, naturvernloven, kulturminneloven og vassdragsloven.

Landbruksmyndighetene har også som mål å bidra til at landbrukets betydning blir synliggjort på en bedre måte i planleggingen på kommune- og fylkesnivå. Myndighetene vil derfor gi faglig veiledning og innspill i arbeidet med å utforme kommuneplaner, fylkesplaner, konsekvensutredninger og verneplaner.

Norsk landbruk

– ser skogen for bare trær

I tillegg til å være vår tredje største eksportnæring er skogbruket og den skogbaserte industrien viktig for en bærekraftig utvikling.

I en tid hvor en hel verden snakker om behovet for reduksjon av CO²-utslipp, vil en godt skjøttet skog spille en positiv rolle i klimasammenheng.

I Norge i dag plantes det flere trær enn det hogges. Dette bidrar blant annet til å binde store mengder CO², og er derfor et av våre viktigste bidrag i den globale kampen for å redusere CO²-utslippene til atmosfæren. Skogbruket er dessuten basert på utnytting av fornybare ressurser og gir miljøvennlige produkter. Det er knyttet store verdier til skogen i Norge.

Skogen er grunnlaget for en stor del av verdiskapningen i bygdene og i industrien. 120 millioner dekar eller ca. 37 prosent av Norge er skogkledd. Produktiv skog dekker 70 millioner dekar, eller 22 prosent av landarealet i landet. Skogbruket og skogindustrien er vår tredje største eksportnæring – etter olje/gass og fisk – med en eksportverdi på treprodukter på 14 milliarder kroner i 1996.

– trykker matproduksjonen i fremtiden

10

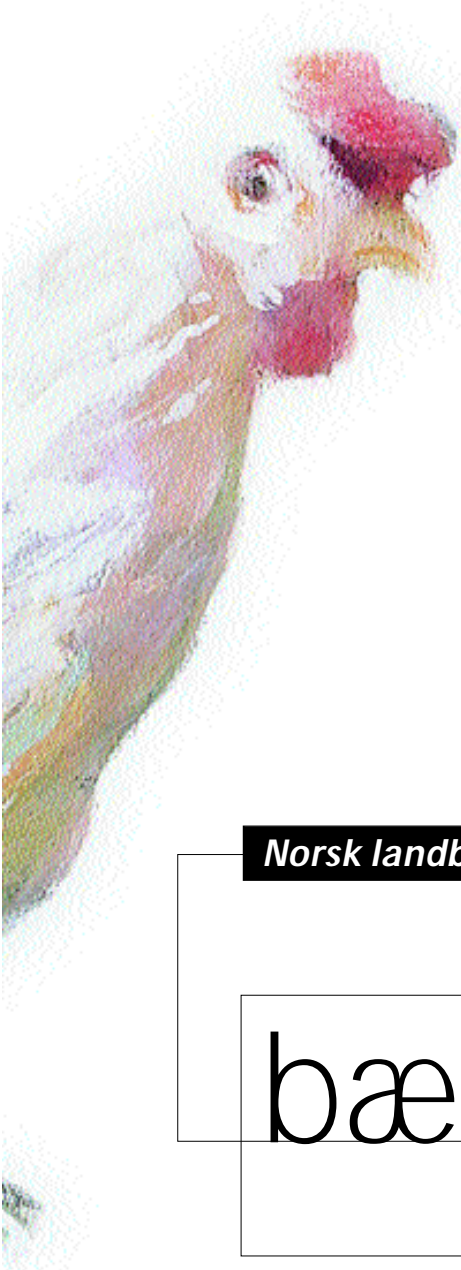
Et godt utbygd landbruk er nødvendig dersom vi skal opprettholde den langsiktige matvaresikkerheten både nasjonalt og internasjonalt.

Et godt utbygd landbruk er grunnleggende dersom Norge skal klare å opprettholde den langsiktige matvaresikkerheten og være mest mulig selvforsynt og uavhengig med hensyn til mat. Norge er i dag nesten 100 prosent selvforsynt med fôrkor, 50–70 prosent med matkorn, og produserer alt befolkningen måtte trenge av kjøtt, melk og fisk. Det er imidlertid en del varer vi av klimatiske og økonomiske grunner importerer, som sukker, fett, frukt og grønt.

I 1996 led 800 millioner mennesker i verden av kronisk underernæring. Dette er bakgrunnen for at

Toppmøtet om verdens matvaresikkerhet som ble arrangert i Roma i 1996, slo fast at tilgang til næringsrik mat skal være en menneskerett. Verdens befolkning vokser med anslagsvis 80–90 millioner mennesker per år. Oppgaven med å produsere nok mat til alle blir en stor utfordring for verdenssamfunnet i tiden fremover. Selv om Norge i denne sammenheng blir en liten aktør, tar norske myndigheter et ansvar for å bidra til matsikkerheten i verden. Dette skjer både gjennom bistand til andre land samt gjennom å opprettholde en egen matproduksjon.

Miljøinnsatsen i norsk landbruk skal i tillegg til å ivareta miljøet, bidra til å videreutvikle tilliten og dermed konkurransevnen til norske landbruksvarer.

For norsk landbruk er hensynet til miljøet en grunnleggende premis for et bærekraftig landbruk der kravene til økonomi og effektivitet blir veid opp mot ressursgrunnlaget, miljøverdiene og hensynet til folke-, dyre- og plante-helse.

Enten det er snakk om skog, oppdrett, reindrift eller jordbruk, er oppmerksomheten rundt eventuelle miljøproblemer hele tiden til stede. Bevaring av det biologiske mangfoldet i skogbruket, mindre bruk av kjemikalier i landbruket og tiltak mot over-

beite i reindriftsnæringen er bare noen få stikkord i denne sammenhengen.

Hensynet til naturen og forbrukerne er selvsagt en viktig årsak til at det hele tiden arbeides aktivt med miljøhensyn. Men også næringen selv vil nyte godt av at tilliten på dette området videreutvikles. Det å få en høy troverdighet når det gjelder miljøriktig produksjon og produkter, vil resultere i en bedret nasjonal og internasjonal konkurransevne og dermed bidra til å sikre norsk landbruk i fremtiden.

Norsk landbruk

– sikrer en miljømessig
bærekraftig produksjon

12

Det norske landbruket blir tilført 11,9 milliarder kroner i 1997. Dette er en bevisst prioritering for å trygge mat-sikkerheten, og opprettholde bosetting og arbeidsplasser som bidrar til den totale verdiskapingen.

Norske bønder forvalter Norges overflate. Det vil si at bøndene gjennom drift av jord, skog og utmark bidrar sterkt til levende og velstelte landskaper i vårt vidstrakte land. Dette er i seg selv viktig. For verken nordmenn eller tilreisende turister ville ha blitt tiltrukket av et land hvor store deler var preget av fraflytting og forfall. Norge er et populært feriemål ikke minst på grunn av sine velstelte bygder. På den måten kan man si at overføringene til landbruket er en form for utgift til inntekts ervervelse.

På grunn av de geografiske og klimatiske forholdene her i landet, er det og vil det også i fremtiden være nødvendig med overføringer. Naturressurser som fisk, jord, skog, mineraler og vannkraft legger grunnlag for en betydelig del av verdiskapingen her i landet. Distriktene spiller derfor en viktig rolle i næringsutviklingen. I 1996 ble

det utført cirka 90.000 årsverk i jordbruket, cirka 8000 i skogbruket og rundt 1200 i reindriften.

Sammenliknet med andre land foregår det relativt store økonomiske overføringer til landbruket fra de offentlige budsjetter. Norge har sammen med Sveits, Japan og Island den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene. Den norske landbrukspolitikken har som målsetting at primærjordbruket skal gjøres mer kostnadseffektivt. For å få til dette stilles det krav til bøndene om å utnytte ressursene bedre. Også til leddene mellom produsent og forbruker blir det stilt krav om konkurransedyktig produksjon, foredling og omsetning av landbruksprodukter.

I tillegg må det legges større vekt på å finne nye markeder for produktene. Og ikke minst; at prisen på varene må bli slik at forskjellene mellom norske og utenlandske matvarer blir mindre.

Norsk landbruk

– blir mer effektivt

og konkurransedyktig

Økende etterspørsel etter nye økologiske produkter fører til at norsk landbruk legger om deler av produksjonen slik at de ønskede varene dukker opp i butikkhyllene. De siste årene har stadig flere forbrukere etterspurt matvarer produsert etter økologiske prinsipper. Dette har ført til at myndighetene har innført en tilskuddsordning for å stimulere til omlegging til økologisk drift. Flere og flere brukere har fattet interesse for ordningen, og lagt om driften.

Foreløpig er antallet økologiske bruk beskjedent, men det har vært en relativt stor økning de siste årene. Her har også den enkelte forbruker en mulighet til å påvirke utviklingen gjennom sitt handlemønster.

I 1997 ble 73.921 dekar drevet økologisk og 43.143 dekar var under ombygging. Forskning og utviklingsarbeid innen landbruket er nødvendig for å sikre en langsiktig og bærekraftig utvikling. Slik innsats bidrar også til å sikre verdiskapning og sysselsetting i landbruket og landbruksbaserte

virksomheter, og ikke minst bedre ressursutnyttelsen. Utvikling av nye produkter, nye næringer og utvikling av allerede etablerte næringer er nødvendig for å skape kvalitet og konkurransekraft innen landbruket og landbruksbasert virksomhet. Ikke minst det å skaffe frem kunnskap om forbrukernes krav og ønsker står sentralt i forsknings- og utviklingsarbeidet. I 1998 bevilges det 410 millioner kroner over Landbruksdepartementets budsjett til forskning- og utviklingsarbeid.

Norsk landbruk

– viser vilje til
forandring

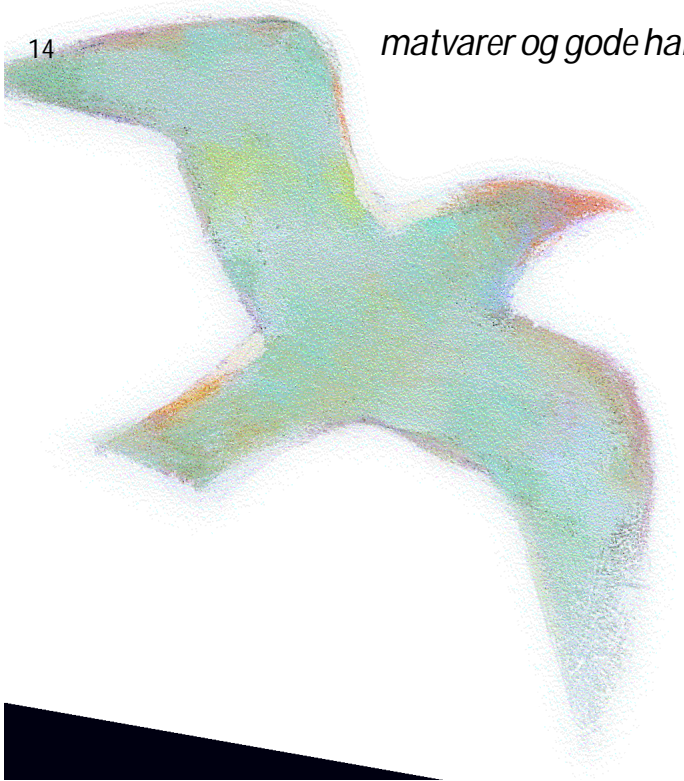
– arbeider for gode internasjonale avtaler

Internasjonale avtaler og internasjonalt samarbeid er viktig for å sikre trygge matvarer og gode handelsmuligheter.

I arbeidet med å sikre og videreutvikle matvaretryggheten for norske forbrukere, gjør myndighetene en innsats for å få til internasjonale løsninger som er i Norges interesser. Det er bakgrunnen for at norske landbruksmyndigheter og regjeringen ønsker en aktiv deltakelse i internasjonalt samarbeid – blant annet gjennom WTO og EØS.

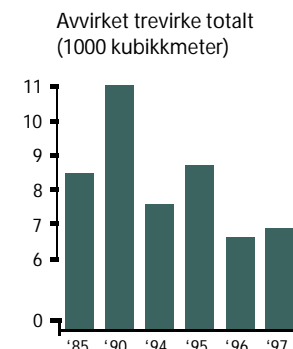
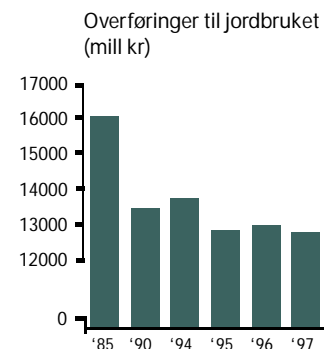
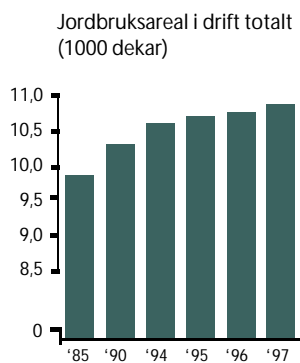
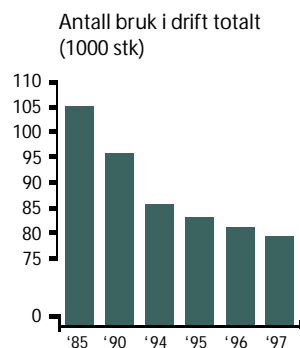
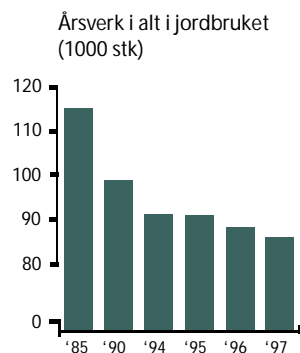
Norge er en netto eksportør av mat, stort sett på grunn av fiske-

eksporten. Det vil si at vi i kroneverdi eksporterer mer matvarer enn vi importerer for. Også i denne sammenhengen er internasjonale avtaler viktig. De skal bidra til å sikre videre eksport av norske varer og dermed også trygge sysselsettingen i primærnæringen og næringsmiddelindustrien. På den måten skaper vi også grunnlag for levedyktige lokalsamfunn i utkantene.

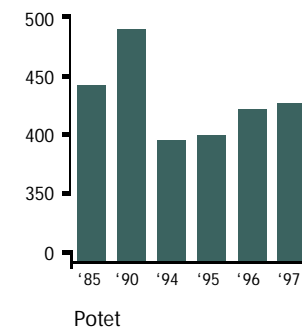
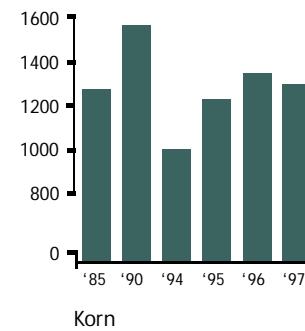
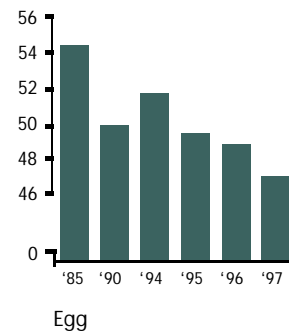
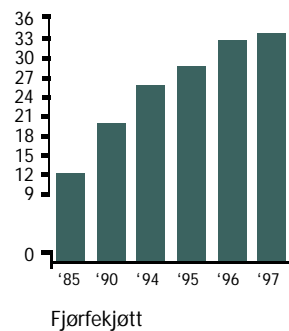
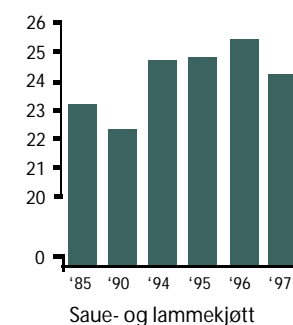
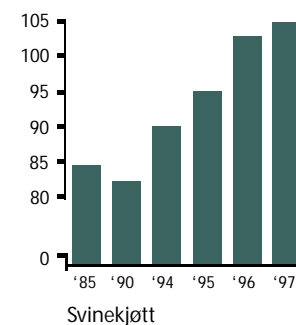
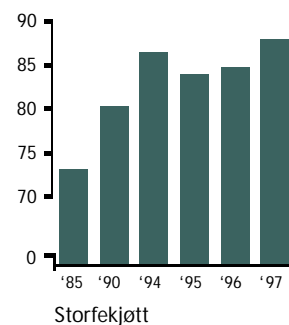
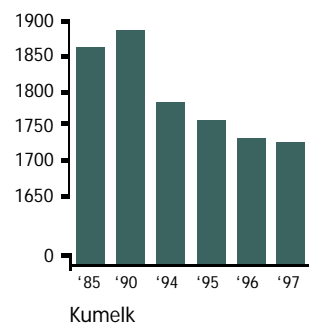

Fakta om **Norsk landbruk**

Kilder: NILF, Landbruks samvirket, SSB

Utvikling i norsk produksjon av utvalgte matvarer (millioner kg/millioner liter)

Landbruksdepartementet

Akersgaten 59, Postboks 8007 Dep., N-0030 Oslo
Telefon: 22 24 90 90, faks: 22 24 91 50

Internett: www.landbruk.dep.no

August 1998

Mnr: 0688A